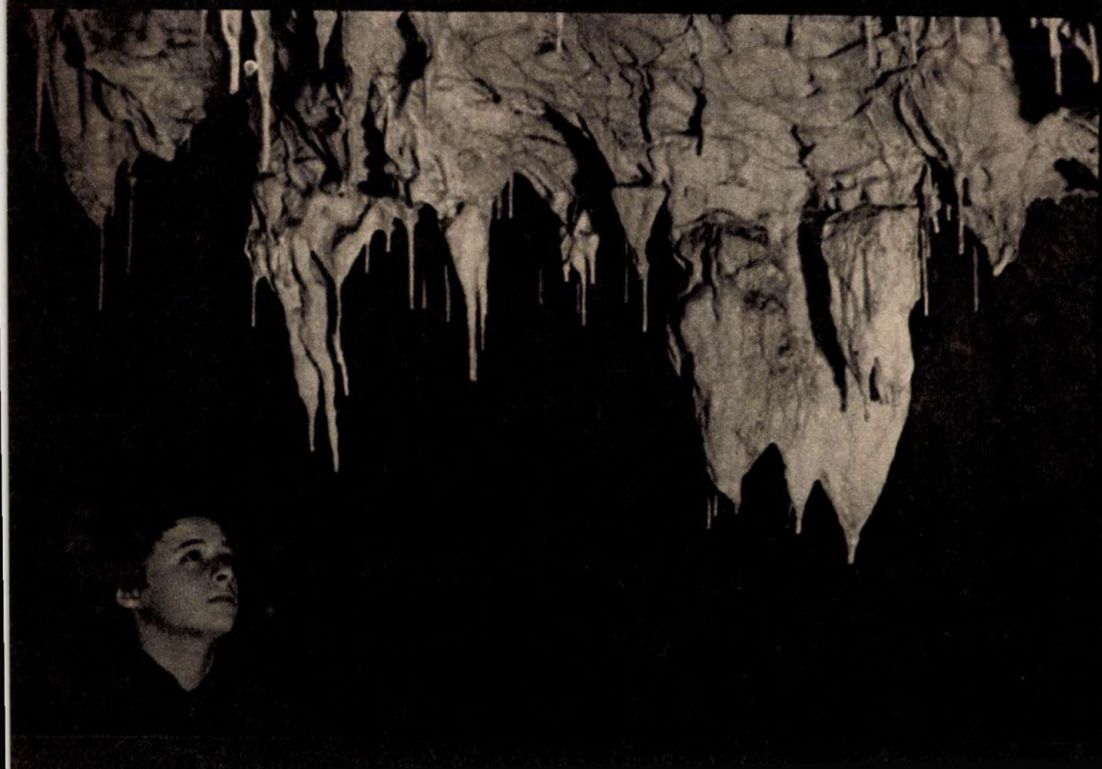

BIHARI BARLANGOK

Az Erdélybe látogatók általában első-sorban a Kárpátok hegyvidékeit és üdülőhelyeit keresik fel. Erdély egyik legszebb részét, a Bihar vadregényes vidékeit azonban kevesen ismerik.

A Bihar elnevezés tulajdonképpen a turisztikai irodalomban terjedt el. A név a Maros és a Szamos völgye között a magyar Alföldből és az Erdélyi-medencéből kiemelkedő ősi röghegységre vonatkozik. A földrajztudomány *Erdélyi-szigethegységként* (Muntii Apuseni) tartja számon; ennek csak egy részét nevezi — szűkebb értelemben — Biharnak. Az észak-déli és a kelet-nyugati irányban egyaránt mintegy 150 km kiterjedésű, változatos felépítésű hegységet a folyóvölgyek erősen feldarabolták. A peremeken elhelyezkedő részek általában jóval az 1000 m alatt maradnak. A központi rész, a tulajdonképpeni Bihar, valamint a Gyalui-havasok már erősen az 1000 m fölé emelkednek. Ott található az egész hegység legmagasabb pontja is (Nagy-Bihar 1849 m).

A hegység fontos vízválasztó, végső soron valamennyi vize a Tiszába ömlik. Az északkeleti rész vizeit a Kraszna és a Szamos gyűjti össze, és azok északnak folyva Magyarország területén Vásárosnamény közelében torkoltnak a Tiszába. Az északi, a nyugati és a délnyugati részekből a Sebes-, a Fekete- és a Fehér-Körösök vezetik le a vizeket, és hazánkban *Hármas-Körösse* egyesülve ömlenek a Tiszába. Végül a déli és a keleti részek vizeit a Maros veszi föl és vezeti Szegednél ugyancsak a Tiszába.

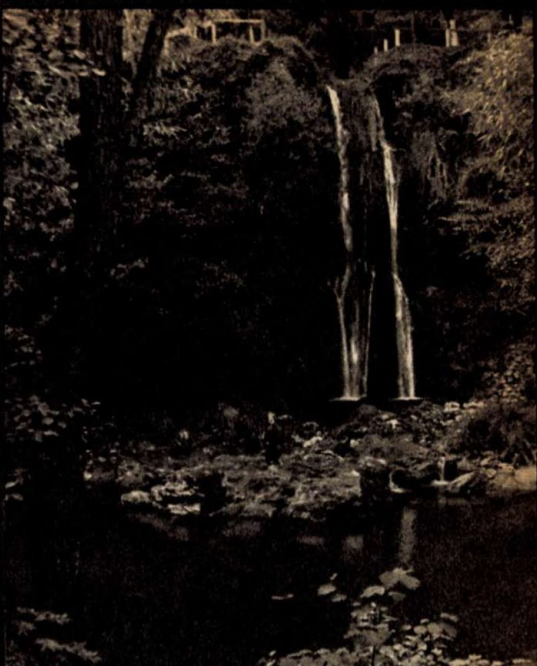
A hegység geológiailag igen változatos felépítésű. A nagy kiterjedésű karsztosodott mészkőterületeken kívül a vulkanikus kőzeteket is megtaláljuk. Különösen a Sziget-hegység déli peremén végighúzódó *Erdélyi-érchegység* nyugati része ilyen, ahol a vulkáni utóműködés révén *értelének* alakultak ki. Az Aranyospatak felső folyása vidékén: Abrudbánya, Verespatak, Brad, Aranyosbánya környékén *arany- és ezüstkincset rejt a föld mélye*. De található ott *réz és higany* is, a Szigethegység északi peremén pedig, a Rézhegységben *aszfalt-, bauxit- és kősbányászat* folyik.

Fent balra: A tordai hasadék bejárata

Lent balra: Érdekes formájú cseppkövek a Szelek-barlangjában

Fent jobbra: A Révi-barlangból kifolyó patak körülbelül tízméteres vizesése

Lent jobbra: A Csodavár víznyelő barlangjának hetven méter magas bejárata

Az Erchégyesség keleti részét — az északról határos Gyalui-havasokkal együtt — főleg mészkövek építik fel, és benne helyenként hatalmas méretű karsztjelenségek (barlangok, búvópatakok) alakultak ki. Ott található a nevezetes, sok legendával körülszótt *Tordai-hasadék*. A 3 km hosszú, 300—400 méter magas falakkal övezett vadregényes sziklaszurdok — bizonyos elméletek szerint — valaha maga is barlang volt. Ezt az egykori barlangot — úgymond — a rajta végigfolyó Heszát-patak alakította ki évmilliókkal ezelőtt. Később azután a hatalmas méretűvé fejlődött barlangfolyosó — a barlangok életének törvényszerűségei szerint — beomlott, mennyezete felszakadozott. Mások szerint azonban a Heszát-patak egy tektonikus repedés mentén vágta magát mind mélyebbre, és így alakította ki a roppant méretű hasadékot. A hasadék sziklafalában ma is megtalálható kisebb-nagyobb barlangüregekben és barlangjáratokban csaknem mindenkor emberének nyomaira ráleltek.

A *Tordai-hasadékot természetvédelmi területté nyilvánították*, mégpedig nemcsak geológiai fontossága, hanem páratlan növényvilága miatt is. Majdnem ezer növényfajt ismernek a hasadékból; ez több mint egynegyede az egész Romániában ismert növényfajok számának. A jellegzetes mészkőszirti növényzet ritka fajokban gazdag. Négy olyan növénye is van, amely csak ott fordul elő. Például a *Ferula Sadleriana* a Tordai-hasadékon kívül csak a mi mészkőhegyeinken, az Allium obliqua pedig csak Turkesztánban található meg.

Az Erdélyi-szigethegység más részei is gazdagok karsztjelenségekben. A bukaresti és a kolozsvári *Speológiai (Barlangtani) Intézet* munkatársai néhány éve elkészítették Románia területének barlangkataszterét, és eszerint az *Erdélyi-szigethegységben több mint 250 barlangot ismernek!* Számukat azonban azóta már az újabb fölfedezések tovább növelték.

A legszebb, legjellegzetesebb és a nagyközönség körében is legjobban ismert karsztjelenségeket a Királyerdő és a tulajdonképpen Bihar hegyei között találjuk.

A Sebes-Körös völgyében

A Királyerdő a vadregényes folyású Sebes-Körös völgye mentén húzódik. Ott épült meg a Nagyvárad—Kolozsvár közötti vasútvonal is, amelynek legszebb szakasza az úgynevezett Révi-szorosban.

a Sebes-Körös vágta vadregényes mészkőszurdokban halad. A vonatról is szembejön egy lezúduló nagy vízesés. Erdemes ott leszállnunk a vonatról, és egy kissé körülnézni. A vízesés fölé kerülve és a víz útját fölfelé követve, mintegy 50 m út után barlangnyíláshoz érünk. Onnan folyik ki a bővízű patak.

A nyílásból előtörő forrás régóta ismeretes. Az addig járhatatlan, szűk nyílást 1903-ban *Czárán Gyula* (akiről később még szó lesz) tágitatta ki, és ezután sokan keresték fel az első szakaszokat, különösen a cseppkövekben gazdag emeleti részt, ahova falepcsőket is beépítettek. A barlang cseppköveinek nagy része, sajnos, elpusztult. Új, korszerű kiépítése javában tart.

A cseppkőves részen túl a barlang 2—4 méter széles és 20 m magas hasadékká szűkül, amelyet teljes szélességében kitölt a barlang vize. Itt csak a víztükr fölé beépített pallókon lehet haladni. E szakasz után ismét kiszélesedik a járat, és néhány nagy termet elhagyva, majd a patak mellett, illetőleg a patakban haladva — a bejáratától 600 méterre — elérjük az I. szifont.

A barlangot 1942-ig csak eddig a szakaszig ismerték. Ekkor sikerült *dr. Kessler Hubertnek* a patakmeder mélyítésével a vízszintet annyira lesüllyesztenie, hogy a szifon megnyílt, és Kessler áthathatott rajta. A szifon után következő magas járatban — ezt kevés, de szép cseppkő díszítette — mintegy 250 m-t haladt előre, és ott egy meredek falakkal lezárt teremben hirtelen a II. szifonnal találta magát szemben. Ezen azonban már — a vízszint süllyesztésének kellő lehetősége hiányában — nem tudott keresztülhatolni.

Csak tíz év múlva, 1952-ben és 1953-ban kísérelték meg a nagyvárad-i barlangkutatók, majd 1961-ben a kolozsváriak a szifonon való áthatolást, de eredményt ők sem értek el.

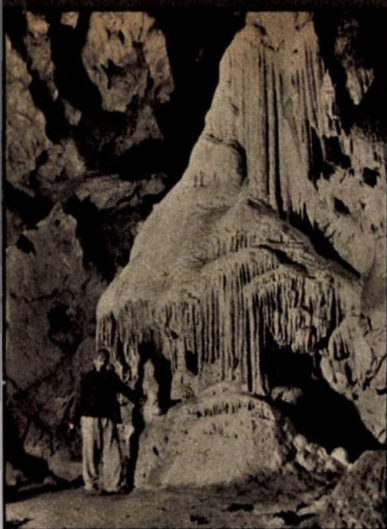
A barlang a Révi-szoros fölött emelkedő fennsíkról kapja a vizét, az *Öregember-barlangja* elnevezésű víznyelőn keresztül — mint ahogyan ezt a vízfésztés révén végzett kísérlet kimutatta. E

Fent balra: A Magura-barlang egyik mellékágában található hatalmas cseppkőképződmény

Középen: Miniatur vulkánokhoz hasonlítható cseppkőképződmények, amelyek álló vízbe csepegő vízből váltak ki

Lent: Barlangi „gyöngyök”

(Hazslinszky Tamás felvételei)

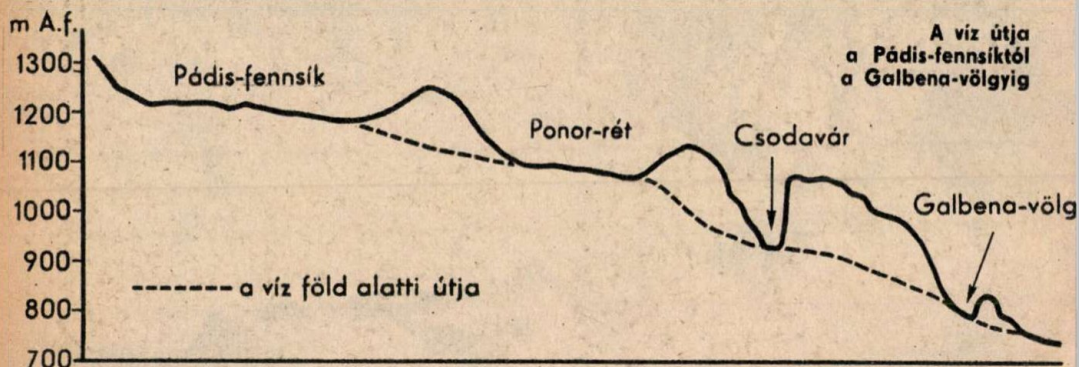
BIHARI BARLANGOK

szép, cseppköves barlangnak mintegy 250 méter hosszú szakaszát ismerik, utána annyira összesűkül, hogy ember számára járhatatlan. Mind itt, mint az alsó barlang II. szifonjánál érdemes a kutatást folytatni, hiszen még egy 4–5 km-es barlangszakasznak a feltárása várható.

A Sebes-Körösön 8–10 km-rel feljebb, Sonkolyos bányászközség mellett újabb sziklás, barlangos szakasz következik. Ott fedezték fel a kolozsvári amatőr barlangkutatók a *Szelek-barlangját*. Egy helybeli idős bányász útmutatása alapján találták meg azt a keskeny sziklarepedést, amelyből télen-nyáron erős légáramlat tódult ki (innen ered a barlang elnevezése). A sziklarepedést kitágítva, hamarosan csodálatos cseppkövekkel díszített terembe jutottak, amelynek alján bővi-

désű karsztterületen kialakult karsztjelenségek iskolapéldái a karsztosodás folyamatainak.

A Bihar csodálatos természeti szépségeit — mind a tudomány, mind a turisztika szempontjából — a fentebb már említett Czárán Gyula tárta fel a századforduló táján. Czárán kora tavasztól késő őszig a Bihar rengetegét járta. Közben, hogy feltárásaihoz kellő szakértelmet szerezzen, 45 éves fejjel elvégezte a *selmecbányai bánya- és erdőmérnöki főiskolát*. Ezután egymás után tárta fel a Biharban addig ember nem járta karsztcsodáit: a Szamosbazárt, a Galbena szurdokát, a Csodavárt stb. Hogy e természeti szépségek mások számára is elérhetővé váljanak: a nehezen járható helyeken saját költségén utakat, hidakat, lét-

zű patakocskák csörgedeztek. A patakban gázolva indultak első felfedező útjukra. Azóta minden évben újabb meg újabb feltárásokkal növelik a barlang megismert részét. Némely szakasza nagyon nehezen járható, járatai sok helyen több emeletben egymás felett húzódnak, sok függőleges szakadékkal nehezítve az előretartást. A feltárásba bekapcsolódtak a kolozsvári Barlangtani Intézet kutatói és a román néphadsereg alpinistái is. Az újabb feltárásokra már több napos föld alatti táborral egybekötött expedíciókat kellett szervezniük.

A tavalyi év új feltárásai jóvoltából a barlangjáratok hossza már meghaladja a 12 km-t, és ezzel a barlang *Románia leghosszabb barlangjává* lépett elő.

A fennsík

A karsztkutató szívét azonban legjobban a Bihar karsztjelenségei dobogtatják meg. Valóban, a hatalmas kiterje-

rákat építetett, és a jelzett turistautakat kézikönyvekben írta le.

Később *Emil Racovita*, a biospeleológiának, azaz a barlangi élővilággal foglalkozó tudománynak egyik úttörője és a kolozsvári Barlangtani Intézet alapítója is sokat foglalkozott a Bihar karsztjelenségeivel. „Valóságos csodák ezek, amelyek csak a horvátországi Karszt híres dolináival hasonlíthatók össze...” — írja feljegyzéseiben.

Az 1947-ben újjászervezett kolozsvári Barlangtani Intézet munkatársai vették át Racovita örökét. Ők most már korszerű eszközökkel és módszerekkel kutatták fel a bihari karsztot.

A Bihar kataszterbe vett karsztjelenségeinek száma 115, tehát az egész Szeghegyesség karsztjelenségeinek majdnem a fele ott található. A legérdekesebb rész kétségtelenül a *Pádis karsztfennsík*. Ez a mintegy 34 km² terjedelmű, fenyveserdőkkel és havasi legelőkkel tarkított fennsík 1200–1300 m-es tengerszint fe-

letti magasságban helyezkedik el. Minden oldalról 1400—1600 m magas hegygerincek határolják, úgyhogy felszíni lefolyása nincs is. Valamennyi vizét a fennsík tizenhárom víznyelője vezeti le. Nyáron ezekben csak kis patakocskák csörgedeznek, olykor teljesen ki is száradnak. Nagy nyári záporok és a tavaszi hóolvadás után azonban kisebb folyónak beillő víztömegeket tudnak akadálytalanul elnyelni, és ezek a 3—3,5 km-es föld alatti út végén, 150 méterrel alacsonyabb szinten, a *Ponor-forrásban* látnak napvilágot. A Ponor-réten alig több mint 1 km hosszú mederben kanyarog a patak, a saját maga által lerakott hordalékban vájva ismét és ismét utat. Egy hatalmas víznyelőben a rét szélén ismét a föld alá tűnik. Ott már olyan nagy víztömegek szoktak összegyűlni tavasszal, hogy a víznyelő nem bírja őket elnyelni, és a réten hatalmas *tó képződik*, amely csak a hóolvadás után húzódik ismét vissza. A víznyelőben eltűnő patak újabb 150 m szintet veszítve, de ezúttal rövidebb utat megtéve, a Csodavár alján jelenik meg ismét.

Mi nagyobb kerülővel, a meredek oldalba vágott ösvényen ereszkedünk le ennek a hatalmas méretű beszakadt dolinának a fenekére. Nehéz szavakkal leírni az ott élénk tárlat látványt. A dolinát körben 150—200 m magas, függőleges sziklafalak övezik. Szemben velünk a sziklafalban a víznyelőbarlang hatalmas nyílása sötétlik. Az ember teljesen eltérpül e roppant méretek között. Ott lenn találkozunk ismét a Ponor-réten elhagyott patakkel, amely alighogy a felszínre ért, a Csodavár óriási kapuján máris a föld alá bújik. Ide torkollik néhány más irányból érkező föld alatti mellékpatak is. Mintegy 200 m-es szakaszon mi is követni tudjuk az egyesült patak útját — körül-köre ugrálva — a hatalmas föld alatti folyosóban. Nemso-kára azonban egy meredek aknán felmászva el kell hagynunk a barlangot, mert a víz útja onnan már csak gumicsónakkal követhető. Ezt tették a kolozsvári barlangkutatók is, akik még 2 km hosszúságban tárták fel a Csodavár barlangját. Onnan azután a víz ismeretlen úton halad, hogy végül a lélegzetelállítóan szép és vad *Galbena-völgy* sziklaszurdokában lásson ismét napvilágot. Ott még néhányszor el-elbújik, de aztán végleg megnyugszik, és kiérve a vad hegyek közül, csendesén siet a Fekete-Körös felé.

Ugyancsak a Fekete-Körösbe siet a Bihar nyugati peremén a kis *Szegyesteli-völgy* patakja. Nevezetes völgyecske ez:

alig 6 km hosszú összeszűkülő szakaszán több mint harminc barlangot rejt magában. Valamennyit szép és változatos cseppkőképződmények díszítik. A legnagyobb és a legszebb a *Magura-barlang*, amely egyúttal az Erdélyi-szigethegységnek is egyik legszebb barlangja. Másfél km-t kitevő járataiban valóban megtalálható a természet szobrászművészetének legjava: oszlopok, függönyök, drapériák, cseppkőmedencék változtatják egymást, sőt olyan képződmények is, amelyeknek még nincs is tudományos nevük.

A völgy legtöbb barlangjában *barlangi gyöngyök* is „teremnek”. Ezek nemcsak nevükben és formájukban hasonlítanak az igazgyöngyökhöz, hanem képződésük folyamataiban is. Egy-egy kis szennyeződés köré a vízből körkörösén lerakódott mészkőrétegek alkotják őket. A képünkön látható kis mélyedésben azután a behulló víz cseppek addig forgatják őket, míg végül szabályos, porcelánfényű gömbökké nem csiszolódnak.

Czárán Gyula tárta fel, tette járhatóvá mások számára is a Meleg-Szamos forrásvidékét, illetőleg felső szakaszát, a „Szamosbázár”-t. Pazarul halmozódik ott a természeti szépség. A karsztkutató szemével a *Ragyásza-vára* nevű barlang-alagút a legérdekesebb képződménye. A Szamos egyik felső ága szűk szurdok-völgyben — egy hajdani beszakadt barlangban — folyik. Egy kanyar után hatalmas barlangnyílás nyeli el a kis patak vizét és ez 250 m hosszan ebben a barlangfolyosóban csörgedezik tova. E szakaszon a barlang a kőzetrétegek viszonyai miatt még nem szakadt be, bár a mennyezeten már ott is több nyílás látható, amelyeken beszűrődik a napfény, úgyhogy az alagút lámpa nélkül is járható. Végül ismét teljesen felszakad a mennyezet, a falak azonban összeszorulnak: 2—3 m széles *kanyonban* zúg a víz, és haladunk mi is beépített falétracon (ezeket minden évben újraépítik, mert a tavaszi hóolvadás minden alkalommal elmosza őket). Mintegy 50 m után havasi tisztáson nyugszik meg a patak, hogy aztán néhány száz méter után a Meleg-Szamos szurdokába érjen. Mindkét oldalon 200—300 m magas sziklafalak meredeznek, amelyeknek tetejéről szédítő lelátás nyílik a szurdok mélyébe.

A fentiekben csak futó bepillantást tudtunk nyújtani az Erdélyi-szigethegység karsztos világába. Persze nem is lehetett célunk, hogy teljességre törekedjünk; a Bihar karsztjával kapcsolatos ismeretek kötetekre rúgnak.

Hazslinszky Tamás